

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОХОРОНИ
ФЛОРИ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу 13-421з групи
Спеціальності 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Бєліков Іван Віталійович

Керівник: д.ю.н., професор Правоторова О.М.

Рецензент: д.ю.н., професор Стратонов В.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади адміністративно-правової охорони флори України.....	7
1.1. Флора як об’єкт адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища.....	7
1.2. Правове регулювання адміністративно-правової охорони флори України	13
1.3. Принципи адміністративно-правової охорони флори України.	17
РОЗДІЛ 2. Механізм забезпечення адміністративно-правової охорони флори в Україні.....	24
2.1. Суб’єкти забезпечення адміністративно-правової охорони флори в Україні	24
2.2. Адміністративні правопорушення в галузі охорони флори України	30
2.3. Заходи адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони флори України.....	35
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. Обрання Україною проєвропейського курсу зовнішньої та внутрішньої політики впливає на усі сфери правової системи нашої держави, формує нові підходи до предмету і методу правового регулювання майже усіх галузей права. Не є виключенням і сфера використання природних ресурсів та охорони довкілля, що формується на підставі екологічної політики України. Слід зазначити, що екологічна функція держави, виступає однією з основних її функцій, яка ставить перед органами публічної влади завдання щодо забезпечення для громадян України екологічно безпечного середовища. Відповідно, правова охорона навколишнього середовища є важливою складовою адміністративного права.

Флора України (рослинний світ) виступає самостійним природним об'єктом, який також входить у систему адміністративно-правової охорони. Однак, непослідовна державна політика, яка проводилася протягом останніх десяти років, стала причиною істотного навантаження на природні ресурси, призвела до збільшення числа правопорушень, пов'язаних з флорою України. Масові вирубки лісів у Карпатах та на Закарпатті, безкарне викидання побутового сміття у лісопаркових зонах, зубожіння лісхозів, псевдосанітарна вирубка лісу, знищення сталої системи державної екологічної служби, - всі ці фактори свідчать про неспроможність органів державної влади забезпечити охорону рослинного світу України.

За даними інформаційного агентства Уніан, обсяг незаконної вирубки лісу у 2019 році склад 118 тис. кубометрів, що у сім разів перевищило обсяги 2018 року [1]. Отже наявний механізм протидії висвітленим проблемам має досить низьку ефективність, що обґрунтовується не тільки безвідповідальним ставленням влади до

проблем захисту флори України, але й низькою якістю правового регулювання притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Проблемам адміністративно-правової охорони та використання флори в Україні присвячені роботи В.Б. Авер'янова, Д.М. Бахраха, С.О. Боголюбова, Р.К. Гусєва, О.М. Єщук, В.К. Колпакова, О.І. Красова, П.В. Мельника, В.І. Олійника, Г.М. Полянської, А.К. Соколової, Г.В. Чубукова та інших. Не дивлячись на те, що адміністративно-правова охорона флори в Україні виступає об'єктом дослідження багатьох учених, ця тема й досі залишається актуальною для вивчення через численні порушення, що обумовлюються прогалинами у механізмі адміністративно-правового захисту флори України.

Зв'язок кваліфікаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності історико-юридичного факультету Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733). Тема кваліфікаційної роботи затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (Наказ Херсонського державного університету № 382-Д від 22.04.2020 року).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження характеризується необхідністю проаналізувати правові засади та існуючі проблеми адміністративно-правової охорони в Україні. Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- охарактеризувати флору як об'єкт адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища;
- визначити правове регулювання адміністративно-правової охорони флори України;

- розкрити принципи адміністративно-правової охорони флори України;
- з'ясувати суб'єктів забезпечення адміністративно-правової охорони флори в Україні;
- визначити адміністративні правопорушення в галузі охорони флори України;
- встановити заходи адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони флори України.

Об'єктом кваліфікаційної роботи визнаються суспільні відносини, які формуються у сфері використання та захисту флори в Україні. **Предметом кваліфікаційної роботи** є адміністративно-правовий аспект охорони флори в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи складають методи (прийоми та способи) наукового пізнання, застосування яких обумовлює повноту та об'єктивність проведеного дослідження. Логіко-семантичний метод дав можливість визначити сутність понять, які застосовувалися у кваліфікаційній роботі. Системно-структурний метод виступив основою для дослідження суб'єктів, які здійснюють забезпечення адміністративно-правової охорони фауни України. Структурно-логічний метод виступив основою для здійснення аналізу адміністративних правопорушень у сфері захисту флори в Україні.

Практичне значення одержаних результатів знаходить своє відображення, що отримані висновки та оцінка результатів дослідження вітчизняних науковці, можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності здобувачів історико-юридичного факультету ХДУ з питань адміністративно-правового захисту навколишнього середовища та, зокрема, флори України;

- у навчально-методичній діяльності з метою підготовки до лекційних, семінарських та практичних занять з дисципліни «Адміністративне право України».

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Окремі проблеми та висновки кваліфікаційної роботи були оприлюднені у тезах доповіді на I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем», що присвячена висвітленню ролі інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем (10–11 квітня 2020 року м. Херсон).

Структура кваліфікаційної роботи визначається предметом, метою, завданнями дослідження, які знайшли своє відбиття у вступі, двох розділах, шести підрозділах, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФЛОРИ УКРАЇНИ

1.1. Флора як об'єкт адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища

Формування понятійного апарату будь-якого юридичного механізму є доволі складним питанням, яке обумовлюється великою кількістю підходів до розуміння одного й того ж явища. Це пояснюється тим, що існує як наукові, так і нормативні визначення, застосування яких досить часто призводить до плутанини. Зрозуміло, що законодавча техніка забороняє застосування різних понять, які можуть визначати одне й те ж явище. Однак, порушення законодавчої техніки, нажаль, трапляються. Що ж стосується юридичної науки, то вироблення сталої термінології займає достатню кількість часу, у зв'язку з чим, можна спостерігати велику кількість підходів до визначень. З такою проблемою ми стикаємося і під час розгляду предмету нашого дослідження. Адже співвідношення понять «рослинний світ», «рослинність» та «флора» досить мало вивчені у юридичній літературі.

Одним із малочисельних вітчизняних досліджень є робота О.М. Єщук, яка визначає, що термінологія українського екологічного законодавства не передбачає застосування понять «рослинність» та «флора». Законодавець використовує терміни «рослинний світ», «об'єкти рослинного світу», «природні рослинні ресурси» тощо. Наукиня доводить, що термін «флора», який визначає собою сукупність усіх рослин, що населяють певну територію, найчастіше зустрічається у природничих науках. Однак, акцентує увагу авторка, цей термін часто зустрічається у міжнародних нормативних актах, які, після ратифікації їх Україною, стали частиною української системи права. А, отже, цей

термін має можливість на застосування у правничій термінології [2, с. 194]. В якості прикладу застосування терміну флора хочемо навести Конвенцію про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, прийняту у м. Берн 19.09.1979 року [3].

І.О. Олійник розмежовує поняття «флора», «рослинність» та «рослинний світ». Автор визначає, що флора представляє собою систему географічних популяцій всіх видів рослин, які спонтанно оселилися у конкретному природно-географічному районі. У свою чергу рослинність представляє собою сукупність рослинних угруповань, систему фітоценозів конкретної земельної ділянки, або усієї Землі. При цьому флора, за висновком автора, у поєднанні з рослинністю і утворює рослинний світ [4, с. 11-12].

Однак, якщо звернутися до вузькопрофільного наукового розуміння флори та рослинності, зокрема, до ботаніки, то можна з'ясувати, що флора та рослинність є схожими поняттями, які визначають рослинність на певній частині суші. При цьому поняття флора застосовується фітогеографією і визначає сукупність рослин, які поселилися на конкретній території, яка підпадає під вивчення (материк, країна тощо). У свою чергу рослинність вивчається як сукупність фітоценозів, відкритих співтовариств рослин, які вивчають фітоценологією [5, с. 389, 399]. І фітогеографія і фітоценологія вивчають сукупність рослин, які проживають на певній території, однак, ці науки мають предметом вивчення різні властивості та способи взаємодії рослин. Таким чином, у певному сенсі можна погодитися з позицією В.І.Олійника, що флора і рослинність у своєму поєднанні утворюють рослинний світ, однак ми вважаємо, що конкретизоване поняття «флора України», «рослинність України» та «рослинний світ України» можуть бути використані як тотожні. У такому значенні ми і будемо їх використовувати у ході аналізу предмету кваліфікаційної роботи.

Важливість рослинного світу полягає у тому, що він виступає важливим елементом навколишнього середовища, що виступає базою для формування всієї екосистеми [6, с. 101]. Саме тому, держава, усвідомлюючи його важливість для довкілля, повинна піддавати його особливій охороні.

Визначимо сутність поняття рослинний світ. Так, П.В. Мельник пропонує розуміти під рослинним світом сукупність диких рослин (водних і наземних), що ростуть у природному стані на території держави, у тому числі у межах континентального шельфу [7, с. 106]. Більш точним є поняття рослинного світу, що надає О.В. Басай, який розуміє під ним лісову та нелісову рослинність, гриби і природні рослинні угруповання [8]. При цьому, слід підкреслити, що поняття рослинного світу охоплює лише рослини, які визначаються як дикорослі, які не мають сільськогосподарського (культурного) призначення.

Нормативне визначення рослинного світу закріплене Законом України «Про рослинний світ». Стаття 3 Закону під рослинним світом визначає «сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території» [9]. Ми погоджуємося з критикою з боку В.І. Олійника стосовно того, що з цього поняття не є зрозумілим, що рослинний світ обмежується лише дикорослими рослинами і, відповідно, потребує удосконалення [4, с. 22]. Однак, не дивлячись, що пропозиція стосовно внесення змін до зазначеного поняття була внесена іще у 2014 році, зміни у законодавстві України так і не були здійснені.

Окрім поняття «рослинний світ» Законом України «Про рослинний світ» визначаються іще поняття «природні рослинні угруповання», під якими розуміється «сукупність видів рослин, що зростають в межах певних ділянок та перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами довкілля» [9]. А також у Законі застосовується поняття «природні рослинні ресурси», під яким

визначаються «об'єкти рослинного світу, що використовуються або можуть бути використані населенням, для потреб виробництва та інших потреб» [9]. Виділення з об'єктів рослинного світу природних рослинних ресурсів має важливе значення для створення режимів природокористування й охорони фауни України.

Стаття 4 Закону України «Про рослинний світ» поділяє природні рослинні ресурси на два типи:

- 1) природні ресурси загальнодержавного значення: а) об'єкти рослинного світу, що зростають у межах водних кордонів України; поверхневих вод, розташованих на територіях більш ніж однієї області та у притоках усіх порядків; на територіях заповідників, національних природних парків, заказників і т.п.; б) лісові ресурси державного значення; в) рідкісні та зникаючі судинні рослини, водорості, лишайники, мохоподібні та гриби, що занесені до Червоної книги України; г) рідкісні та такі, що зникають і типові природні рослинні угруповання занесені до Зеленої книги України;
- 2) природні рослинні ресурси місцевого значення: «дикорослі та інші несільськогосподарського призначення судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби, не віднесені до природних рослинних ресурсів загальнодержавного значення» [9]

Таким чином, навіть з переліку природної рослинності загальнодержавного та місцевого значення стає зрозумілим, що поняття, яке дається законодавцем у ст. 3 Закону України «Про рослинний світ» не відбиває усієї повноти об'єкту, який підпадає під його охорону.

Ми погоджуємося з переліком видів рослинного світу, яке надають А.П. Гетьман та М.В. Шульга у підручнику «Екологічне право України». Вони відносять до них: лісові ресурси; природну рослинність, яка не підпадає під поняття лісових ресурсів; рослинність несільськогосподарського призначення [10, с. 135].

Виходячи з викладеного ми вважаємо достатньо виваженим поняття рослинного світу, надане Е.Є. Туліною, яка визначає його як «сукупність усіх видів дикорослих рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території, на суші, у воді, ґрунті й повітрі в межах державної юрисдикції України, які здатні задовольняти відповідні потреби суспільства сьогодні, які можуть бути використані в майбутньому і щодо яких встановлено відповідний правовий режим» [11, с. 5]

Через те, що флора України є досить різноманітною за своїм змістом, виникає необхідність класифікації її складових, що значно спрощує формування правового режиму. Водночас проблема класифікації полягає у тому, що флора виступає предметом дослідження не тільки юриспруденції, але й інших наук, що сприяє формуванню великої кількості класифікацій. Зокрема, тільки ознайомлення з науковим дослідженням М.І. Сороки «Класифікація рослинності: основні підходи та перспективи розвитку» [12] дає можливість зрозуміти, що у формуванні теорії класифікації рослин приймає участь досить велика кількість наукових шкіл.

Зокрема, В.І. Оліник виділяє декілька критеріїв класифікації флори. Так він визначає в залежності від правового статусу рослин: природні лісові ресурси; природна рослинність, що не належить до лісових ресурсів; рослинність несільськогосподарського призначення. В залежності від типу флори науковець виділяє: а) тундрову; б) лісову; в) степову; г) пустельну; д) лугову; е) болотну. За метою користування флора поділяється на лікарську, харчову, пряно-ароматизовану, технічну, кормову. У залежності від типу ценозу, науковцем виділяються: зональна; екстразональна; інтразональна види флори. За належністю до екологічного, наукового, оздоровчо-рекреаційного значення виділяються наступні види флори: загальнодержавного значення; місцевого значення [4, с. 25].

Слід також зазначити, що за Конвенцією про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин 1951 року, флора поділяється на рослини та рослинні продукти, під якими розуміються «живі рослини і частини рослин, неперероблені матеріали рослинного походження і продовольчі продукти, приготовлені з рослин і частин рослин» [13].

У даному підрозділі ми також вважаємо за необхідне надати поняття правової охорони рослинного світу. І.В. Гиренко визначає, що це поняття розглядається науковцями у широкому та вузькому смислах. У широкому сенсі вона представляє собою заборону чи обмеження використання рослинного світу на окремих територіях. Зокрема, це можуть бути території, які підпадають під особливу охорону. У вузькому змісті ця діяльність розглядається як процес, що здійснюється уповноваженими органами повсякденно з метою раціонального використання, відтворення і охорони рослинного світу [14, с. 54].

Таким чином, ми з'ясували, що у нормативно-правових актах України відсутнє поняття «флора», однак воно застосовується у міжнародних актах, які після ратифікації Верховною Радою України стають частиною українського законодавства. Відповідно застосування терміну «рослинний світ», який притаманний вітчизняному законодавству і терміну «флора» можливу ході аналізу механізму адміністративно-правового захисту флори України. Також особливістю законодавства України, а також наукових джерел є достатньо велика кількість класифікацій рослинного світу, які також відрізняються і від тих класифікацій, що застосовуються у актах ЄС. Відповідно, це викликає необхідність приведення даної класифікації до єдиного критерію, який має бути закріплений у Законі України «Про рослинний світ».

1.2. Правове регулювання адміністративно-правової охорони флори України

Загальновідомо, що на сучасному етапі розвитку держав, правове регулювання будь-яких відносин здійснюється на трьох рівнях. Це пояснюється рівнями укладання даних нормативно правових актів. У першу чергу – це міжнародний рівень, який характеризується міжнародними договорами, які держава укладає у зв'язку зі своєю зовнішньою діяльністю. Другий рівень – національний, який представляють міжгалузеві нормативні акти, які містять норми, що регулюють відносини у декількох галузях. Третій рівень – також національний, але він характеризується так званими спеціальними (вузькопрофільними) нормативними актами, які здійснюють регулювання у конкретній сфері. Правове регулювання адміністративно-правової охорони флори України також регулюється на цих трьох рівнях.

Міжнародні нормативно-правові акти посідають визначальне місце у системі нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання міжнародного співробітництва у галузі охорони флори України. Зокрема, міжнародний рівень правового регулювання адміністративно-правової охорони флори в Україні здійснюється на загальному та регіональному (європейському) рівні.

На загальному міжнародному рівні регулювання здійснюється нормами Декларації Конференції ООН по проблемах оточуючого середовища (Стокгольм, 1972 р.), яка проголошує, що 26 принципів щодо сприяння розумному підходу до природокористування, зокрема, принцип 2 проголошує, що наряду з іншими природними ресурсами, флора повинна бути збережена на благо нинішнього та прийдешнього поколінь шляхом планування і управління за мірою необхідності та наголошує на необхідності міжнародного співробітництва усіх країн

світу [15]. Також Ріо-де-Женейрська декларація по оточуючому середовищу 1992 року визначає, що мир, розвиток і охорона оточуючого середовища взаємозалежні та неподільні, нею встановлюються вимоги щодо створення державами національних законів, що стосуються відповідальності та компенсації жертвам забруднень і іншої екологічної шкоди, а також розробки стандартів та ефективних законодавчих актів у сфері оточуючого середовища, які повинні відображати екологічні умови та умови розвитку, в яких вони застосовуються [16]. При цьому у Конвенції робиться акцент на тому, що норми і стандарти дієві у одній країні можуть зовсім не діяти в іншій. На нашу думку, це є слушне зауваження в умовах «копіпастного» створення нового законодавства на підставі норм права ЄС.

Важливим міжнародним документом ООН також вважається «Порядок денний на XXI століття» [17]. Цей документ був прийнятий Конференцією ООН по оточуючому середовищу та розвитку у червні 1992 року. Вона містить чотири розділи, серед яких один присвячений збереженню та раціональному використанню ресурсів з метою розвитку. Одним із пунктів даного розділу виступає збереження біологічного різноманіття та боротьба з збезлісенням, метою якої є збереження і раціональне використання усіх видів лісів, лісових угідь та лісових масивів шляхом посилення потенціалу та відповідальності урядів стосовно забезпечення даного питання, а також взаємодії урядів усіх країн щодо вирішення зазначеного питання. Положення цього документу у дії є пропозиції інших країн по допомозі Україні у тушінні пожежі, яка відбувається у Чорнобильських лісах у квітні 2020 року.

Слід також відмітити Рамкову конвенцію по захисту і стійкому розвитку Карпат, укладену 22 травня 2003 року [18], Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення від 03.03.1973 р. [19], Міжнародну конвенцію щодо карантину та захисту рослин [20].

На рівні Європейського Союзу збереження флори забезпечується Конвенцією про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування у Європі [21], яка передбачає створення «Зеленої смуги Європи». Також слід звертати увагу на Директиву Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни.

Основоположні правові засади збереження флори України складають: Конституція України, яка у ст. 92 визначає, що найбільш важливі екологічні відносини повинні визначатися законами України [22]. Відповідно, правовий режим користування флорою України визначається Лісовим кодексом України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ [23], Законами України «Про оцінку впливу на довкілля» 23.05.2017 № 2059-VIII [24], «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ [25], «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.1991 № 791а-ХІІ [27], «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ [26].

До підзаконних нормативно-правових актів, що впливають на розвиток адміністративно-правового захисту флори України слід віднести нормативні акти Кабінету Міністрів України. Провідне місце серед даних актів займає Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 675-р [28]. Мета зазначеної Програми полягає у подоланні проявів деградації довкілля та максимальне відтворення первинного стану природних комплексів. Відповідно, завданнями Програми стали мінімізація негативного впливу на біорізноманіття, зміцнення його природної основи, виховання екологічно свідомого громадянина, проведення наукових досліджень тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1286 «Про затвердження Положення про Зелену книгу України» [29] визначає поняття та мету видання Зеленої книги та методiku внесення до неї даних. Створення цього документу призначене для сприяння охороні рослинних угруповань, визначення правового режиму їх охорони, встановлення юридичної відповідальності за знищення чи пошкодження рослинних угруповань та місць їх зростання.

Також важливу роль відіграють накази та розпорядження міністерств та відомств, зокрема, Інструкція про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України від 01.02.1993 [30], Інструкція про порядок установа нормативів спеціального використання природних рослинних ресурсів від 12.02.2002 [31], Інструкція про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік від 05.02.2007 [32] та інші.

Також хотілося б звернути уваги на те, що Міністерством енергетики та захисту довкілля наразі розроблено Проект Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [33], що є важливим кроком у розвитку правового регулювання адміністративно-правової охорони флори України.

Здійснивши аналіз нормативно-правового регулювання адміністративно-правової охорони флори в Україні, ми приходимо до висновку, що ці норми є досить розпорошеними по національному законодавству і дуже важко систематизуються. Не сприяє і формуванню цілісного уявлення й те, що на офіційних сайтах відповідальних за охорону міністерств і відомств відсутні у розділах «нормативно-правова база» міжнародні документи, окремі закони і галузеві нормативні акти, які виступають підґрунтям для адміністративно-правової охорони флори в Україні. Також зауважимо, що в Україні безпідставно принижується

роль програмних нормативно-правових актів. Зокрема, Проект Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» був поданий до Верховної Ради України у 2018 році і до сих пір не прийнятий.

1.3. Принципи адміністративно-правової охорони флори України

Здійснюючи аналіз адміністративно-правової охорони флори України вважаємо за потрібне визначитися із принципами, які забезпечують її реалізацію. Принципи на загальнотеоретичному рівні визначають собою провідні ідеї, вихідні начала, метою яких є відображення суттєвих положень права [34, с. 257]. При цьому принципи можна поділити на ті, що визначаються у діючому законодавстві, та ті, що мають доктринальне визначення.

Нами вже визначалося, що питання правової охорони флори України здійснюється на підставі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про рослинний світ». Ці два нормативно-правові акти закріплюють у собі основні принципи, які виступають національним підґрунтям для реалізації адміністративно-правової охорони флори України.

До переліку означених принципів слід віднести:

- 1) перевага вимог екологічної безпеки та обов'язковість дотримання екологічних стандартів використання природних ресурсів;
- 2) гарантія екологічно безпечного середовища існування людини;
- 3) перевага запобіжних заходів охорони навколишнього природного середовища;

4) запровадження рішень щодо охорони навколишнього природного середовища у матеріальне виробництво шляхом його екологізації та впровадження новітніх технологій;

5) спрямованість на збереження просторової та видової різноманітності природних об'єктів та комплексів;

6) залучення науки до захисту екологічних, соціальних та економічних інтересів суспільства із прогнозуванням стану навколишнього природного середовища;

7) обов'язковість оцінки впливу на довкілля;

8) гласність при прийнятті рішень, які впливають на стан навколишнього природного середовища;

9) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів;

10) компенсація шкоди, спричиненої порушенням природоохоронних норм;

11) участь у міждержавному співробітництві з питань охорони навколишнього природного середовища;

12) врахування результатів стратегічної екологічної оцінки (ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») [26].

При цьому слід зауважити, що ані у Законі України «Про рослинний світ», ані «Про природно-заповідний фонд» не визначені принципи, що свідчить про недбале ставлення законодавця до них як важливого елементу, який повинен відбиватися у законі.

І.В. Гиренко, вивчаючи правову охорону рослинного світу робить висновок, що їй притаманні наступні принципи: «1) збереження середовищеутворюючих, захисних, санітарно-гігієнічних та інших корисних властивостей рослинного світу; 2) державного управління у галузі використання, відтворення і охорони рослинного світу; 3) раціонального використання рослинного світу; 4) відтворення

рослинного світу; 5) збереження та захисту рослинного світу; 6) платності спеціального користування; 7) збереження біорізноманіття; 8) участі громадськості у здійсненні природоохоронних заходів» [14, с. 82].

Розглянемо визначені принципи більш докладно з метою розуміння самої суті правового регулювання адміністративно-правової охорони флори України.

Принцип збереження корисних властивостей рослинного світу проявляє свій зв'язок із ст. 16 Конституції України, оскільки визначає обов'язок держави відносно підтримки екологічної рівноваги і забезпечення екологічної безпеки [166]. реалізація цього принципу ґрунтується на здатності флори виступати основним фактором формування навколишнього природного середовища. Вона має можливість сприятливо впливати на стан ґрунтів, атмосферу, водні об'єкти, клімат, здійснювати захист землі від водної та вітрової ерозії. Саме це спонукає на реалізацію зазначеного принципу, адже без існування флори і використання її корисних властивостей не можливе нормальне існування людства.

Другим важливим принципом є застосування державного управління у галузі використання, відтворення і охорони флори України. Відповідно до положення ст. 16 Конституції України, держава зберігає за собою право власності на більшість об'єктів рослинного світу. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про рослинний світ» державне управління у цій галузі здійснюється Кабінетом міністрів України, місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також Міністерством енергетики та захисту довкілля.

Реалізація даного принципу проявляється через завдання, закріплені у правовому статусі органів державного управління, що знаходять своє відбиття у відповідних нормативно-правових актах. Наприклад, Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля

визначає для нього наступні завдання у сфері захисту флори України:

- 1) формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та біологічної і генетичної безпеки;
- 2) раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- 3) збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі;
- 4) організація охорони та використання природно-заповідного фонду;
- 5) державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів та об'єктів природно-заповідного фонду тощо [35].

Наступним є принцип раціонального використання рослинного світу, який застосовується при підготовці нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Він є похідним від принципів взаємодії суспільства та природи, що був закріплений Всесвітньою Хартією природи ООН. Сучасною нормативною закріплення цього принципу виступає ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка визначає його як бережливе, економне ставлення до природних ресурсів під час їх використання, а також передбачає здійснення заходів з метою запобігання забрудненню, псуванню і виснаженню природних ресурсів [26].

Н.І. Нестерова вбачає сутність цього принципу у експлуатації природних ресурсів у визначених екологічним законодавством, доктринально та економічно обґрунтованих межах з метою збереження стійкості екосистем та навколишнього природного середовища [36, с. 309].

Також науковцями визначається триєдиний підхід до сутності цього принципу: 1) врахування законів природи; 2) використання рослинного світу з максимально високим економічним ефектом; 3)

відновлення рослинного світу, організація охорони та захисту рослинних ресурсів [14, с. 84].

Наступним принципом є принцип відтворення рослинного світу, який ґрунтується на властивості фауни відновлюватися. Наразі відбувається скорочення загальної кількості видів рослин і зростання кількості зникаючих і рідкісних видів. Пояснення цього явища - безконтрольне використання цього природного ресурсу протягом тривалого періоду, зростанням антропогенного навантаження, інтенсифікацією використання земель за сільськогосподарським призначенням, забруднення значних площ внаслідок екологічних катастроф, наприклад, аварії на Чорнобільській АЕС.

Принцип збереження і захисту рослинного світу полягає у реалізації окремих елементів правової охорони. Його сутність проявляється через запобігання незаконного використання флори, цінних, рідких та зникаючих видів рослин, їх захист від пожеж, шкідників, захворювань. Реалізація даного принципу відбувається через закріплення у правових нормах стандартів неприпустимості використання флори понад певні встановлені ліміти її збирання. При цьому наукові пропозиції щодо регулювання таких лімітів ґрунтуються на розробці шкали оцінки екологічного стану природного ресурсу.

Спеціальне використання флори України повинно бути оплачуваним, що є лежить в основі принципу платності спеціального використання рослинного світу. Нами вже визначалося вище, що цей принцип знайшов своє відбиття у ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» щодо платності спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності [26]. платність спонукає споживача рослинного світу для розрахунку найефективніших способів його використання з метою отримання корисних властивостей у повному обсязі.

Наступним є принцип збереження біорізноманіття. Його реалізація здійснюється на трьох рівнях: а) видовому; б) популяційному; в) екосистемному. З цією метою здійснюється виділення трьох груп об'єктів рослинного світу: 1) рідкісні; 2) зникаючі; 3) усі інші.

Видове та популяційне збереження здійснюється на засадах науково обґрунтованих та нормативно закріплених заходів, спрямованих на захист місць існування рідкісних та зникаючих видів, складанні їх опису, карт місцезнаходження, вивчення та охорону.

Останній принцип, який ми вважаємо за необхідне розглянути є принцип участі громадськості у здійсненні природоохоронних заходів. Як відомо, на сьогоднішній день зближення громадянського суспільства з органами публічної влади виступає основою для формування належної публічно-правової взаємодії, яка є більш ефективною ніж застосування лише імперативних засобів впливу. Відповідно ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», громадяни мають право на об'єднання в громадські правоохоронні формування [26].

Стаття 13 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» передбачає участь об'єднань громадян в управлінні територіями та об'єктами природно-заповідного фонду шляхом внесення пропозицій щодо організації та облаштування нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також сприяння державним органам в їх діяльності у цій сфері [25]. Також стаття. 7 Закону України «Про рослинний світ» регламентує участь громадян та їх об'єднань в охороні, використанні та відтворенні рослинного світу [9].

Також даний принцип знайшов відбиття у Положенні про громадських інспекторів з охорони довкілля, затвердженому наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 лютого 2002 р. [37]. Громадські інспектори мають право проводити рейди та перевірки і складати акти перевірок, складати протоколи про

адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства.

Таким чином, нами були розглянуті основні принципи реалізації адміністративно-правової охорони флори в Україні. Було встановлено, що дані принципи закріплені не у всіх нормативно-правових актах, що здійснюють відповідне регулювання. Встановлено, що реалізація принципів тісно пов'язана з правовим статусом органів публічної влади та громадських об'єднань, які мають завданням здійснення охорони флори в Україні.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФЛОРИ В УКРАЇНІ

2.1. Суб'єкти забезпечення адміністративно-правової охорони флори в Україні

Виконання адміністративно-правових приписів стосовно охорони флори в Україні напряду залежить від системи органів, які її здійснюють. Відповідно, забезпечення ефективної охорони виступає головним завданням у галузі природокористування. І.О. Оліник визначає, що публічне адміністрування у сфері охорони рослинного світу здійснюється за такими напрямками: формування основних напрямів державної політики у галузі охорони рослинного світу; визначення правового статусу органів публічного адміністрування у досліджуваній галузі; встановлення правил використання та відтворення рослинного світу; забезпечення контролю за користування та відтворенням з боку уповноважених органів; здійснення моніторингу об'єктів природоохорони; ведення державного обліку та кадастру рослинного світу [4, с. 50].

Відповідно до теорії управління система суб'єктів, які мають здійснювати усі перелічені вище дії у сфері адміністративно-правової охорони флори в Україні, складається із суб'єктів, об'єкту управління та управлінських зв'язків між суб'єктам та об'єктом. Окрім цього між суб'єктами, в середині їх системи також існують управлінські зв'язки, які забезпечують їх координацію та взаємодію з метою ефективної реалізації поставлених завдань.

На сьогоднішній день публічне адміністрування у галузі адміністративно-правової охорони флори в Україні здійснюють наступні суб'єкти: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент

України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна екологічна інспекція України.

Зауважимо, що у ході проведених реформ у березні 2017 року Кабінетом Міністрів України була ліквідована Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України. Нажаль, науковцями даний крок визначається як непослідовний, такий, що сприяє підвищенню небезпеки від епізоотій та епіфіотій. Зокрема, Ю. Дідок, аналізує результати власного проведеного соціологічного опитування, результати якого невтішні. Автор вважає, що проведена реформа негативно вплинула на систему органів публічного адміністрування у цій сфері, а створення Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту знизило якість контролю у санітарній сфері [38, с. 109-110].

З органів виконавчої влади до системи органів адміністративно-правової охорони флори в Україні слід також відносити обласні, Київську міську державну адміністрацію, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Розглянемо повноваження зазначених органів більш детально.

Верховна Рада України (далі – ВРУ) здійснює нормативно-правове регулювання відносин у сфері охорони флори в Україні прийняттям відповідних нормативно-правових актів. ВРУ не приймає участі у право реалізації, однак, відповідно до ст. 85 Конституції України [22], вона приймає закони, затверджує Державний бюджет України (від якого залежить фінансування контролюючих органів), визначає основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики (у тому числі у сфері охорони флори України), затверджує загальнодержавні програми у сфері природоохоронної діяльності.

Верховна Рада України має профільний Комітет з питань екологічної політики та природокористування. До відання Комітету у галузі охорони флори України згідно Постанови Верховної Ради

України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» відноситься: охорона, збереження, використання та відновлення природних ресурсів, у тому числі, лісів та рослинного світу; екологічна безпека; радіаційна та пожежна безпека; державний моніторинг навколишнього природного середовища; адміністративно-господарські санкції за забруднення навколишнього природного середовища; створення, охорона та розвиток об'єктів природно-заповідного фонду України; екологічний аудит.

У складі Комітету створені і діють підкомітети: 1) з питань лісових ресурсів, об'єктів тваринного та рослинного світу, природних ландшафтів та об'єктів природно-заповідного фонду; 2) з питань державного моніторингу навколишнього природного середовища.

Президент України також виступає суб'єктом реалізації адміністративно-правової охорони флори України. Відповідно до ст. 106 Конституції України [22], він володіє повноваженнями, які дають можливість забезпечувати охорону флори в Україні: представляє державу в міжнародних відносинах, укладає міжнародні договори України; видає укази і розпорядження у сфері охорони флори України; призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їх повноваження на цих посадах. Зокрема, 14 квітня 2020 року Президентом України був підписаний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля (щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу)» № 556-IX [39].

Третім суб'єктом правового регулювання в галузі рослинного світу є Кабінет Міністрів України. Одним із завдань КМУ відповідно до п. 3, 4 ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» є

проведення політики у сфері охорони природи, екологічної безпеки і природокористування [40]. Реалізація цієї політики здійснюється через міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до яких відносяться, як ми вже визначали вище, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна екологічна інспекція України.

Відповідно, ключовим суб'єктом забезпечення адміністративно-правової охорони флори в Україні є Міністерство енергетики та захисту довкілля України. Відповідно до Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України, затвердженого постановою КМУ від 21 січня 2015 р. № 32 [35], Міністерство з метою охорони флори в Україні забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; формування, збереження та використання екологічної мережі; організації охорони та використання природно-заповідного фонду. Забезпечує здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, екологічну та радіаційну безпеку, охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, збереження, відтворення та невиснажливе використання біологічного і ландшафтного різноманіття.

Означені завдання Мінекоенерго реалізує через узагальнення практики застосування законодавства, що належить до його компетенції, розробку проектів законів та видання нормативно-правових актів у сфері раціонального використання та охорони об'єктів рослинного світу, здійснює інформування та надання роз'яснень з питань охорони флори в Україні, здійснює ведення державного обліку і кадастру рослинного світу, ведення державного кадастру тваринного світу; затверджує переліки дикорослих видів рослин, поширення і чисельність яких

підлягають регулюванню; регулює ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів рослинного світу; визначає умови загального використання і відтворення природних рослинних ресурсів; затверджує нормативи спеціального використання природних рослинних ресурсів, затверджує розрахунки лісосік; визначає групи рослин, які підлягають занесенню до Зеленої та Червоної книг України та веде їх тощо [35].

Державне агентство лісових ресурсів України підпорядковане Мінекоенерго і здійснює свою діяльність на підставі Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. Відповідно до Положення Агентство з метою забезпечення охорони флори в Україні має узагальнювати практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції та вдосконалення чинного законодавства; вносить пропозиції щодо розробки державних та регіональних програм з охорони та захисту лісів; здійснює міжнародне співробітництва з питань охорони лісів; реалізує державне управління в галузі ведення лісового господарства; здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду; організовує ведення лісовпорядкування та впорядкування мисливських угідь; веде державний лісовий кадастр та облік лісів, здійснює їх моніторинг та віднесення до відповідної категорії; здійснює видачу дозволів на користування лісовими ресурсами; здійснює радіаційний контроль лісів та лісової продукції [41].

Наступним суб'єктом виступає Державна екологічна інспекція України, діяльність якої регулюється Положенням про Державну екологічну інспекцію України від 19 квітня 2017 р. [42]. З метою реалізації покладених на неї завдань у сфері охорони флори України Інспекція узагальнює застосування законодавства у цій сфері та розробляє пропозиції щодо його удосконалення. Також вона здійснює контроль за додержанням вимог законодавства з питань: охорони і

захисту лісів; використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу; охорону, утримання і використання зелених насаджень; використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу; дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними; щодо дотримання положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); о збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження і використання екологічної мережі; про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду [42]

Місцеві державні адміністрації у сфері охорони флори України здійснюють свої повноваження відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», зокрема, згідно ст. 16 Закону реалізують державний контроль за «використанням та охороною земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів» [43]. З метою виконання цього контролю державою на держадміністрації покладені наступні повноваження: розробка та забезпечення виконання програм раціонального використання лісів; розробка та затвердження регіональних екологічних програм, звіт про їх виконання; вжиття заходів щодо відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля з боку підприємств, установ, організацій та громадян; внесення пропозицій щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення; вносить; внесення пропозицій про зупинення діяльності підприємств, установ, організацій у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля та санітарних правил.

Також політику у сфері охорони флори України реалізують органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень органів місцевого

самоврядування щодо забезпечення охорони флори в Україні покладаються наступні повноваження:

а) самоврядні повноваження: підготовка і внесення пропозицій на розгляд ради щодо користування природними ресурсами та визначення розміру відшкодувань за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; підготовка місцевих програм охорони довкілля; підготовка пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення;

б) делеговані повноваження: здійснення контролю за додержанням природоохоронного законодавства, відтворенням лісів; погодження клопотань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення; вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [44].

Таким чином, як ми бачимо, органи місцевого самоврядування відповідно до покладених на них обов'язків мають повноваження досить узагальнені, які не конкретизовані щодо безпосередньої охорони флори в Україні. Цим і пояснюється недбале ставлення місцевої влади до вивчаємих питань. А, враховуючи відсутність загальнодержавних програм, спрямованих на забезпечення охорони флори в Україні, ми отримуємо непрацюючий механізм на рівні місцевого самоврядування.

2.2. Адміністративні правопорушення в галузі охорони флори України

Важливим елементом адміністративно-правової охорони флори в Україні виступає адміністративна відповідальність. С. Гончарук визначає адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, специфічну форму негативного реагування держави в особі її компетентних органів на окрему категорію протиправних

проявів (адміністративних проступків), згідно з якою особи повинні понести адміністративне стягнення у встановленому законом порядку [45, с. 19]. У свою чергу В. Авер'янов розглядав адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративних правовідносин, які виникають через застосування уповноваженими органами до осіб, які вчинили адміністративний проступок, санкцій, передбачених нормами адміністративного права – адміністративних стягнень [46, с. 430].

Таким чином, підставою для адміністративної відповідальності виступають адміністративні правопорушення. Відповідно до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [47]. При цьому КУпАП встановлюється, що адміністративна відповідальність настає тільки за ті правопорушення, які не тягнуть за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 9 КУпАП).

Суспільна небезпечність адміністративного правопорушення полягає у тому, що завдається шкода правопорядку, встановленому порядку управління, громадській безпеці тощо. Суспільна небезпечність встановлюється шляхом визначення тотожності ознак вчиненого діяння ознаками складу адміністративного делікту і винесення рішення про таку відповідність. У нашому випадку родовим об'єктом адміністративних правопорушень виступає сфера охорони природи та використання природних ресурсів (глава 7 КУпАП).

Водночас адміністративний проступок має безпосередній об'єкт посягання, який конкретизується у залежності від описаної у нормі ситуацій. Вважаємо за необхідне визначити безпосередній об'єкт для

окремих груп правопорушень. Так безпосередній об'єкт у формі суспільних відносин у сфері охорони, поліпшення, відновлення та раціонального використання лісів притаманний таким правопорушенням як: використання земель державного лісового фонду (ст. 63 КУпАП), порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64 КУпАП), незаконної порубки, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка (ст. 65 КУпАП), знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (ст. 65-1 КУпАП), знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66 КУпАП), здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП), порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів (ст. 68 КУпАП), пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69 КУпАП), самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70 КУпАП), введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси (ст. 70 КУпАП), пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 71 КУпАП), засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП), знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74 КУпАП).

Безпосереднім об'єктом порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 75 КУпАП) та самовільного випалювання рослинності або її залишків (ст. 77-1 КУпАП) виступають суспільні відносини у сфері пожежної безпеки, а також контролю у відповідних галузях.

Законодавство про захист рослинного світу є безпосереднім об'єктом наступних правопорушень: порушення законодавства про захист рослин (ст. 83-1 КУпАП), незаконне вивезення з України і ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (ст. 88 КУпАП), порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах (ст. 88-1 КУпАП), порушення правил створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними (ст. 88-2 КУпАП), порушення вимог щодо охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (ст. 90 КУпАП).

Також об'єктом порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 91 КУпАП) виступають правила охорони та використання природно-заповідного фонду, а у ст. 91-5 «Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» - законодавство у сфері оцінки впливу на довкілля.

Об'єктивна сторона адміністративних правопорушень проти охорони природи та використання природних ресурсів виражається у конкретних діях порушень на порушення вимог діючого законодавства про охорону флори України. Зокрема це можуть бути такі дії як знищення або пошкодження: лісових культур, сіянців або саджанців (ст. 65 та ст. 68), лісових смуг та лісових насаджень (ст. 65-1), підросту в лісах (ст. 66), сінокосів і пасовищних угідь (ст. 69), лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74). Також це може бути незаконна порубка (ст. 65), порушення правил та інструкцій, або вчинення певних дій без дозволу (ст.ст. 67, 68, 83-1, 88, 88-1 тощо).

Також об'єктивна сторона може вчинятися у формі бездіяльності: невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин (ст. 188-12 КУпАП);

невиконання законних вимог Головного державного фітосанітарного інспектора України (ст. 188-26 КУпАП).

Слід зауважити, що у главі 15 КУпАП також передбачені адміністративні правопорушення, які посягають на встановлений порядок управління (ст. 188-12 «Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин»; ст. 188-26 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Невиконання законних вимог Головного державного фітосанітарного інспектора України, головних державних фітосанітарних інспекторів, державних фітосанітарних інспекторів»).

Суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні (осудні особи, які на момент вчинення адміністративного проступку досягли шістнадцятирічного віку (ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення) у тому числі посадові й службові, так і юридичні особи.

Суб'єктивна сторона правопорушень у сфері охорони флори України виявляється як у формі умислу (прямого та непрямого), так і необережності.

Відповідно, проаналізувавши зазначені правопорушення у галузі охорони флори України, можна зробити висновок, що вони мають ті ж самі ознаки, що притаманні правопорушенням у інших сферах. Зокрема, це: суспільна небезпечність, протиправність, винність та караність, об'єкт правопорушення та суб'єкт правопорушення.

Водночас, як зазначає І.О. Олійник [4, с. 116], адміністративні правопорушення у цій галузі мають такі особливості:

- об'єктом посягання виступають суспільні відносини в галузі рослинного світу;
- суб'єктами правопорушення виступають фізичні та юридичні особи;

– юрисдикція справ належить до компетенції районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ст. 221, ст. 238-2 КУпАП); центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин (ст. 238-4 КУпАП); центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства (ст. 241 КУпАП); центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (ст. 242-1 КУпАП).

2.3. Заходи адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони флори України

Серед заходів, спрямованих на забезпечення адміністративно-правової охорони флори України адміністративні стягнення посідають одне з важливих місць. Це пояснюється їх ефективністю та впливом не тільки на свідомість порушника, але й громадськості, які дізнається про міру стягнення, що було накладене за те чи інше покарання.

За позиціями науковців, адміністративне стягнення представляє собою форму реагування держави в особі її органів на порушення адміністративно-правової норми у вигляді адміністративного примусу [45, с. 341].

Мета накладення на особу адміністративного стягнення визначена у ст. 23 КУпАП. Відповідно, адміністративне стягнення накладається з виховною метою, а також запобігання вчинення нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [74]

Адміністративні стягнення створюють стійку, закріплену у КУпАП систему, яка закріплює види адміністративних стягнень, підстави і умови їх застосування

Види адміністративних стягнень є чітко регламентованими. Відповідно до ст. 24 КУпАП за вчинення адміністративних правопорушень можуть накладатися наступні види стягнень: «попередження; штраф; штрафні бали; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті [47]. Крім того, зазначається, що законами України може бути встановлено й інші, крім названих, види адміністративних стягнень.

Кожне з перелічених стягнень не рівнозначні між собою і не збігаються за обсягом та тяжкістю покарання. Є такі, що введені до КУпАП для покарання за конкретну категорію правопорушень, наприклад, штрафні бали (ст. 27-1 КУпАП), які застосовуються тільки у випадках порушення правил дорожнього руху.

За порушення законодавства в галузі рослинного світу до особи правопорушника може бути застосовано такі адміністративні стягнення: 1) попередження; 2) штраф; 3) конфіскація: предмета, що став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних унаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 4) позбавлення спеціального права, наданого даному

громадянинові (права спеціального користування); 5) зупинення дії або анулювання ліцензії (дозволу), сертифікату на здійснення певного виду діяльності, наданої юридичній особі. Охарактеризуємо дані види адміністративних стягнень.

Накладання попередження передбачене ст. 26 КУпАП України. Це найменш суворе стягнення з усіх передбачених адміністративним законодавством. Воно застосовується як самостійний вид стягнення і застосовується до осіб, які вперше вчинили проступок, або вчинили незначний проступок. Це стягнення носить переважно виховний характер

У юридичній літературі під ним розуміють офіційне засудження скоєного адміністративного проступку і застереження правопорушника, що виноситься правомочним органом або службовою особою у встановленій формі. Т. Коломієць звертає увагу на те, що попередження за своєю суттю поєднує офіційний осуд протиправної поведінки особи та інформування особи про неприпустимість такої поведінки [48, с. 45]. Згідно ст. 26 КУпАП попередження має бути винесено в письмовій формі або зафіксоване іншим встановленим способом. Винесення попередження в усному вигляді не є адміністративним стягненням і не породжує пов'язаних з ним юридичних наслідків. У галузі охорони флори України попередження як вид адміністративного стягнення передбачається ст. 83-1 КУпАП «Порушення законодавства про захист рослин».

Однак, найбільш розповсюдженим адміністративним стягненням за правопорушення у сфері охорони флори України слід беззаперечно вважати штраф, який представляє собою грошове стягнення «що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України» [47].

Штраф передбачений усіма статтями, які передбачають відповідальність за порушення засад адміністративно-правової охорони флори в Україні.

Наступним видом стягнення є конфіскація предмету, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення. Цей вид стягнення передбачений ст. 29 КУпАП і представляє собою примусову безоплатну передачу цього предмета у власність держави за рішенням суду. Конфісковано може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України.

Конфіскації у випадку вчинення адміністративних правопорушень у галузі охорони флори в Україні є 1) знаряддя, матеріали, засоби для виготовлення заборонених знарядь добування об'єктів рослинного світу; 2) об'єкти рослинного світу, у тому числі ботанічні колекції; 3) незаконно добуті об'єкти рослинного світу в установленому законодавством порядку.

Конфіскація як додаткове стягнення може бути застосовна за вчинення таких правопорушень у галузі охорони флори в Україні, як: виготовлення чи збут заборонених знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу (ст. 85 КУпАП); 2) незаконне вивезення з України і ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (ст. 88 КУпАП); Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах (ст. 88-1 КУпАП), порушення правил створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними (ст. 88-2 КУпАП), порушення вимог щодо охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (ст. 90 КУпАП)

Позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину чи юридичній особі (права спеціального користування) здійснюється у зв'язку з тим, що ст. 10 Закону України «Про рослинний світ», передбачає надання дозволу для спеціального використання природних рослинних ресурсів для задоволення виробничих та наукових потреб, а також з метою отримання прибутку від реалізації цих ресурсів або продуктів їх переробки. Дозвіл дається на такі види спеціального використання природних рослинних

ресурсів: збирання лікарських рослин; заготівля деревини під час рубок головного користування; заготівля живиці; заготівля кори, лубу, деревної зелені, деревних соків тощо; збирання квітів, ягід, плодів, горіхів, насіння, грибів, лісової підстилки, очерету тощо; заготівля сіна; випасання худоби.

Так, відповідно до ст. 69 Лісового кодексу України громадяни мають право на спеціальне використання лісових ресурсів, що здійснюється на підставі лісового квитку – єдиного дозвільного документу в Україні, який надає особі право проводити промислову заготівлю дикорослих грибів, ягід та лікарської сировини, а також лісорубного квитку. Анулювання квитка здійснюється у порядку, передбаченому ст. 22 Лісового кодексу України, зокрема, у разі використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу [23].

Наступним видом адміністративного стягнення є зупинення дії або анулювання ліцензії (дозволу), сертифікату на здійснення певного виду діяльності, наданої юридичній особі. Ці документи видаються уповноваженим органом виконавчої влади, який реалізує політику держави у сфері природокористування. Наприклад, відповідно до ст. 1 Закону України «Про карантин рослин» особи, які здійснюють транспортування об'єктів з однієї країни до іншої або в межах України повинні мати єдиний міжнародний фітосанітарний або карантинний сертифікат. Відповідно «карантинний сертифікат - документ, який видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, та засвідчує фітосанітарний стан об'єктів регулювання, що вивозяться та/або ввозяться у карантинну зону, транспортуються територією України» [49]

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про карантин рослин», виключними підставами для анулювання карантинного сертифіката є: «порушення особою вимог фітосанітарних заходів, які визначені у карантинному сертифікаті; повідомлення особи про втрату карантинного сертифіката; пошкодження карантинного сертифіката, що не дає

можливості визначити фітосанітарний стан об'єктів регулювання; підробка карантинного сертифіката» [49].

Таким чином, адміністративні стягнення виступають основними заходами спрямованими на боротьбу з порушеннями законодавства про охорону флори в Україні. При цьому вони виконують охоронну, превентивну, виховну, каральну та регулятивну функції.

ВИСНОВКИ

Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, який був здійснений з метою вивчення адміністративно-правового аспекту охорони флори в Україні, дав можливість зробити певні висновки.

У сучасних нормативно-правових актах України відсутнє закріплення поняття «флора». Однак, можливість його впровадження у діюче законодавство України пояснюється тим, що воно досить часто застосовується у міжнародних актах, які після ратифікації Верховною Радою України стають частиною українського законодавства.

Згідно наукових позицій, флора представляє собою систему географічних популяцій всіх видів рослин, які спонтанно оселилися у конкретному природно-географічному районі. У свою чергу рослинність представляє собою сукупність рослинних угруповань, систему фітоценозів конкретної земельної ділянки, або усїєї Землі. Здійснюючи власний аналіз понять «флора», «рослинність» та «рослинний світ» ми прийшли до висновку, що зміст явищ «флора» та «рослинність» вивчаються двома різними науками у складі ботаніки - фітогеографією і фітоценологією. Обидві науки вивчають сукупність рослин, які розташовані на певній території, однак, цікавляться їх різними властивостями. При цьому флора, у поєднанні з рослинністю, і утворює рослинний світ. Виходячи з наведеного, у ході написання кваліфікаційної роботи флора та рослинний світ розглядалися як тотожні поняття.

Рослинний світ представляє собою сукупність усіх видів дикорослих рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території, на суші, у воді, ґрунті й повітрі в межах державної юрисдикції України, які здатні задовольняти відповідні потреби суспільства сьогодні, які можуть бути використані в майбутньому і щодо яких встановлено відповідний правовий режим.

Флора України поділяється на два типи: 1) природні ресурси загальнодержавного значення; 2) природні рослинні ресурси місцевого значення. За іншою класифікацією у ній виділяються: природні лісові ресурси; природна рослинність, що не належить до лісових ресурсів; рослинність несільськогосподарського призначення. Також, відповідно до Конвенції про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин 1951 року, флора поділяється на рослини та рослинні продукти.

Під правовою охороною флори в Україні у роботі розуміється заборона чи обмеження використання рослинного світу на окремих територіях. Також вона розглядається як процес, що здійснюється уповноваженими органами повсякденно з метою раціонального використання, відтворення і охорони рослинного світу.

Під час дослідження здійснено висновок, що на сучасному етапі розвитку держав, правове регулювання будь-яких відносин здійснюється на двох рівнях: а) міжнародний рівень, який характеризується міжнародними договорами універсального та регіонального характеру; б) національний, який представляють міжгалузеві нормативні акти та спеціальними (вузькопрофільні) нормативні актами, які здійснюють регулювання у конкретній сфері.

На міжнародному рівні регулювання охорони флори в Україні забезпечується такими універсальними договорами як: Декларація Конференції ООН по проблемах оточуючого середовища (1972 р.), Ріо-де-Жанейрська декларація по оточуючому середовищу (1992 р.), «Порядок денний на XXI століття» прийнятий Конференцією ООН по оточуючому середовищу (1992 р.), Рамкова конвенцію по захисту і стійкому розвитку Карпат (2003 р.) Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (1973 р.), Міжнародна конвенція щодо карантину та захисту рослин (1951 р.). На рівні Європейського Союзу збереження флори

забезпечується Конвенцією про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування у Європі та Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни.

Національні правові засади збереження флори України складають: Конституція України, Лісовий кодекс, Закони України «Про оцінку впливу на довкілля», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». А також численні підзаконні нормативно-правові акти. При цьому зроблено висновок, що відповідні норми є досить розпорошеними по національному законодавству і дуже важко систематизуються, що потребує їх подальшого опрацювання та систематизації.

Адміністративно-правовій охороні флори в Україні притаманні наступні принципи: 1) збереження середовищеутворюючих, захисних, санітарно-гігієнічних та інших корисних властивостей рослинного світу; 2) державного управління у галузі використання, відтворення і охорони рослинного світу; 3) раціонального використання рослинного світу; 4) відтворення рослинного світу; 5) збереження та захисту рослинного світу; 6) платності спеціального користування; 7) збереження біорізноманіття; 8) участі громадськості у здійсненні природоохоронних заходів.

На сьогоднішній день публічне адміністрування у галузі адміністративно-правової охорони флори в Україні здійснюють наступні суб'єкти: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна екологічна інспекція України. З інших органів виконавчої влади до системи органів адміністративно-правової охорони флори в Україні слід також відносити

обласні, Київську міську державну адміністрацію, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

У роботі підкреслено, що важливим елементом адміністративно-правової охорони флори в Україні виступає адміністративна відповідальність. Основні види правопорушень, що посягають на відносини у сфері охорони флори України зосереджені у главі 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Відповідно, проаналізувавши зазначені правопорушення у галузі охорони флори України, можна зробити висновок, що вони мають ті ж самі ознаки, що притаманні правопорушенням у інших сферах. Зокрема, це: суспільна небезпечність, протиправність, винність та караність, об'єкт правопорушення та суб'єкт правопорушення.

Серед заходів, спрямованих на забезпечення адміністративно-правової охорони флори України адміністративні стягнення посідають одне з важливих місць. Це пояснюється їх ефективністю та впливом не тільки на свідомість порушника, але й громадськості, які дізнається про міру стягнення, що було накладене за те чи інше покарання.

За порушення законодавства в галузі рослинного світу до особи правопорушника може бути застосовано такі адміністративні стягнення: 1) попередження; 2) штраф; 3) конфіскація: предмета, що став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних унаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 4) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права спеціального користування); 5) зупинення дії або анулювання ліцензії (дозволу), сертифікату на здійснення певного виду діяльності, наданої юридичній особі

Таким чином, адміністративні стягнення виступають основними заходами спрямованими на боротьбу з порушеннями законодавства про

охорону флори в Україні. При цьому вони виконують охоронну, превентивну, виховну, каральну та регулятивну функції.

Підсумовуючи проведені дослідження, хотілося б зазначити, що питання охорони флори в Україні залишається відкритим для наукового дослідження, а також потребує удосконалення нормативно-правового регулювання. Зокрема, це стосується теоретичних аспектів, таких як уточнення та систематизація понять, і, у тому числі, правозастосовних аспектів, оскільки потребує доопрацювання правовий статус органів місцевого самоврядування стосовно адміністративно-правової охорони флори в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні обсяги незаконних рубок зросли в сім разів – Держлісагентство. URL: <https://www.unian.ua/ecology/10903121-v-ukrajini-obsyagi-nezakonnih-rubok-zrosli-v-sim-raziv-derzhlisagentstvo.html> (дата звернення 15.04.2020)
2. Єщук О.М. Рослинний світ як об'єкт адміністративно-правової охорони: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Вип. 34-2. С. 193-197.
3. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032 (дата звернення 15.04.2020)
4. Олійник В.І. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі рослинного світу України. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2014. 225 с.
5. Якубенко Б.Є. Алейников І.М., Шабарова С.І., Машковська С.П. Ботаніка. Підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 436 с.
6. Бригадир І.В. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / К: Центр учбової літератури, 2013. 432 с.
7. Мельник П. В. Правова охорона рослинного світу: поняття та особливості. *Право*. № 1. 2010. С. 106–112
8. Басай О. В. Правовий режим рослинного світу України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Х., 2009. 21 с.
9. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення 16.04.2020)
10. Гетьман А. П., Шульга М. В. Екологічне право України. Підручник. Харків: Право, 2005. 328 с.
11. Туліна Е.Є. Правове забезпечення використання рослинного світу. Автореф. дис. ... наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.06. Харків: Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого, 2016. 20 с.
12. Сорока М.І. Класифікація рослинності: основні підходи та перспективи розвитку. *Український ліс*. 2016. Вип. 1. С. 12-28.
13. Конвенція про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин 1951 року від 18.04.1951. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_100 (дата звернення 15.04.2020)
14. Гиренко І.В. Правова охорона рослинного світу України. Дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.06. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2015. 441 с.
15. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды, принята Конференцией Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды, Стокгольм, 1972 год. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml (дата звернення 17.04.2020)
16. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml (дата звернення 17.04.2020)
17. Повестка дня на XXI век. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml (дата звернення 15.04.2020)
18. Рамочная конвенция по защите и устойчивому развитию Карпат от 22 мая 2003 года. URL: <http://www.unece.org/> (дата звернення 17.04.2020)
19. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення від 03.03.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129 (дата звернення 18.04.2020)
20. Международная конвенция по карантину и защите растений от 06.12.1951 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU51004.html
21. Конвенция об охране дикой фауны и флоры и природных сред обитания в Европе от 19.09.1979 г. URL: https://ostrovles.by/wp-content/uploads/2017/07/Konvenciya_ob_ohrane_dikoj_fauny_i_flory_v_Evrope.pdf (дата звернення 16.04.2020)
22. Конституція України від 28.06.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-80> (дата звернення 15.04.2020)

23. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення 14.04.2020)
24. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення 15.04.2020)
25. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> (дата звернення 15.04.2020)
26. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення 15.04.2020)
27. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991 № 791а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12> (дата звернення 15.04.2020)
28. Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 675-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/9110364> (дата звернення 15.04.2020)
29. Про затвердження Положення про Зелену книгу України: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 29.08.2002 № 1286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF> (дата звернення 11.04.2020)
30. Про затвердження Інструкції про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форм клопотання та бланків дозволів на таке добування: Наказ МОНПС від 01.02.1993 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0004-93> (дата звернення 11.04.2020)
31. Про затвердження Інструкції про порядок установлення нормативів спеціального використання природних рослинних ресурсів: наказ Мінекоресурсів України від 12.02.2002 № 61. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-02> (дата звернення 12.04.2020)

32. Про затвердження Інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік: Наказ Мінприроди України від 05.02.2007 № 38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-10> (дата звернення 12.04.2020)
33. Проект Закону про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63948 (дата звернення 13.04.2020)
34. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
35. Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України: постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=24540219 (дата звернення 12.04.2020)
36. Нестерова Н.І. Раціональне природокористування як принцип екологічного права: до визначення поняття. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 300-310.
37. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: Наказ Мінекоресурсів України від 27.02.2002 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text> (дата звернення 12.04.2020)
38. Дідок Ю. Приватизація державних установ ветеринарної медицини в Україні. *Ефективність державного управління*. 2018. ВИП. 2 (55). Ч. 1. С. 107-116.
39. Президент підписав закон щодо посилення відповідальності за підпал сухої трави. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-posilennya-vidpovidalnosti-za-60649> (дата звернення 10.04.2020)
40. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення 11.04.2020)
41. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=110632&cat_id=79022 (дата звернення 12.04.2020)

42. Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/269> (дата звернення 10.04.2020)
43. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення 12.04.2020)
44. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. Навчальний посібник. К., 1995. 238 с.
45. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина. К, 2004. 584 с.
46. Калюжний Р.А., Комзюк А.Т., Погрібний О.О. та ін. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 781 с.
47. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 11.04.2020)
48. Коломець Т. Попередження як вид адміністративного стягнення. Доцільність його збереження та вдосконалення засад використання ресурсу в умовах реформаційних нормотворчих процесів в Україні. *Слово національної школи суддів України*. 2013. № 1(2). С. 105-114.
49. Про карантин рослин: Закон України від 30.06.1993 № 3348-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#top> (дата звернення 11.04.2020)